

Пустовойт Н. І.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ РІЗНИХ ЖАНРІВ

В світлі останніх досягнень в міжнародному розвитку економіки, культури і політики процес спілкування між країнами набуває великого значення, тому удосконалення майстерності перекладу стає важливим завданням лінгвістики. Французька мова, яка серед інших мов займає значне місце в міжнародному спілкуванні, представляє інтерес не тільки з точки зору вивчення її структури та семантики, але й з ознайомлення з особливостями перекладу сучасної французької мови українською, зокрема це стосується вивчення специфіки вживання та перекладу інтернаціональної лексики. Треба відмітити, що інтернаціональна лексика, яка, на перший погляд, не повинна викликати труднощів її застосування, має свої особливості, які впливають на значення слів і створюють проблеми при їх перекладі. Вчені вже неодноразово вказували на випадки, коли інтернаціоналізми ставали перешкодою для перекладу, називаючи їх «хибними друзями перекладача». Вважають, що ця проблема має різні причини, тому наша мета провести аналіз інтернаціональної лексики з точки зору її появи та розвитку в українській мові та вивчити причини труднощів її перекладу у різних жанрових текстах. Інтернаціоналізмами називаються слова або вислови, які збігаються за змістом та схожі за звучанням в декількох мовах. Серед інтернаціоналізмів є слова, еквівалентні за значенням українським, але є також і ті, які мають різне семантичне поле. Тому можна розділити ці слова на повні та часткові еквіваленти. Слід зазначити, що інтернаціональні слова та вислови з'являються в українській мові з різних причин, наприклад, якщо в мові нема конкретної назви того чи іншого поняття, або для розвитку синонімії. Серед запозичень з інших мов в українській мові використовуються не тільки слова та вислови, але й префікси та суфікси, а також ідіоми та фразеологічні єдності. Багато запозичень можна зустріти в науково-технічній та суспільно-політичній літературі. Інтернаціональні терміни можуть бути загального характеру або належати одній або декільком галузям науки. Для конкретизації значення терміну дуже важливу роль відіграє контекст. Інтернаціоналізми можуть змінювати своє значення під час запозичення або після нього.

Ключові слова: інтернаціоналізм, запозичення, семантичне поле, повний еквівалент, адекватний переклад, ідіома, фразеологізм.

На сучасному етапі розвитку міжнародного спілкування французька мова відіграє значну роль в цьому процесі серед інших мов як один з основних видів комунікації. Тому майстерність перекладу з французької мови українською повинна удосконалюватися і розвиватися.

Постановка проблеми. Аналіз лексико-семантичних характеристик текстів різних жанрів дозволяє виявити різні проблеми, з якими стикається перекладач під час роботи. Наявність інтернаціоналізмів в текстах різної тематики є зазвичай сприятливим фактором для перекладу, але іноді трапляються випадки, коли інтернаціональна лексика стає перешкодою для адекватного перекладу. Тому вивчення особливостей перекладу інтернаціональної лексики є актуальним завданням сучасної лінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щоб краще дослідити цю проблему, необхідно

звернутися до наукових джерел, які висвітлюють це питання. Багато лінгвістів розглядали проблеми перекладу інтернаціональної лексики та питання щодо «хибних друзів перекладача», серед них: В. Виноградов [4], В. Акуленко [1], Л. Борисова [2], Т. Левицька [7], В. Карабан [5] та інші. Акуленко В. В. вважає, що «хибні друзі перекладача» – це категорія слів, які асоціюються і ототожнюються (завдяки подібності в плані вираження) у двох мовах, у плані змісту або за вживанням не цілком відповідають, або, навіть, цілком не відповідають один одному [1, с.3]. За словами Корунець І. В. інтернаціональні терміни не запозичалися з інших мов, а самостійно створювалися у декількох різних мовах [6, с. 35]. Верба Л. Г. дає визначення інтернаціоналізмів і підкреслює, що ці слова або вислови належать до спільного за виникненням фонду ряду мов, близь-

ких за походженням або подібних за своїм культурним розвитком [3, 30].

Постановка завдання. Це дослідження передбачає аналіз труднощів перекладу українською інтернаціональної лексики, яка зустрічається у французьких текстах різних жанрів та виявлення особливостей функціонування інтернаціоналізмів в українській мові.

Виклад основного матеріалу. Слова, які збігаються за змістом та схожі за звучанням в декількох мовах, можуть бути еквівалентами один до другого і називаються інтернаціоналізмами. Але навіть ті слова, які вважають еквівалентними, можуть мати різну форму, а також різне семантичне поле. Наприклад, *'horizontal'* – горизонтальний; *'viaduc'* – віадук; *'transport'* – транспорт, значення цих слів повністю збігається за змістом та формою у французькій та українській мовах. В наступних прикладах спостерігається різне семантичне поле в двох мовах. *'Agent'* – агент, фактор, сила, що діє, речовина. В українській мові є лише значення «агент», тобто уповноважений, та «фактор» в словосполученні «атмосферні агенти». *'Exposition'* – виставка, виклад і витримка. В українській мові це слово вживається як експозиція, тобто виставка. *'La crêpe'* – млинець; *'le crêpe'* – тканина, траурна пов'язка. Ці слова-омоніми перейшли в українську мову лише у значенні «тканини». Виходячи з цього факту, можна розділити інтернаціональні слова на повні еквіваленти та часткові еквіваленти.

Кожна розвинута мова має багато запозичень, які вона використовує для різних цілей: для назви понять, які відсутні в даній мові, для розвитку синонімії. Крім слів та виразів мова може запозичити також суфікси та префікси, особливо це стосується запозичень з латинської та грецької мов. Так, в українську мову увійшли префікси: *ex-* екс-, *anti-* анти-, *trans* - транс-, *contre-* контр-, *ultra-* ультра-. Наприклад, трансконтинентальний, ультрасучасний, антикризовий, експропріація. Серед суфіксів можна назвати *-tion* – сія, *-iste* – іст, *-eur* – ор, *-age* – аж. Наприклад, корсаж, бандаж, екскурсія, революція, економіст, публіцист, актор, композитор.

Треба відмітити, що інтернаціональна лексика дуже розповсюджена у науковій літературі, в суспільно-політичній, науково-технічній галузях. Це зрозуміло, тому що багато термінів запозичено з інших мов, особливо з англійської. Наприклад, *speaker, interview, rating, meeting, block, damping, trafic*. Зазвичай, запозичені терміни мають одне і теж саме значення в оригіналі та в україн-

ській мові, тобто вони є повні еквіваленти. Але разом з тим існують інтернаціональні терміни, які можуть використовуватися в деяких жанрах наукової літератури з різними значеннями. Наприклад, «платформа» в вислові «політична платформа» відноситься до суспільно-політичної тематики, а «перон, причал» є технічними поняттями. «Пасаж» – музичний пасаж, це слово відноситься до музичної сфери, у французькій технічній галузі є поняття *'passage à niveau'*, що означає «залізничний переїзд». «Аксесуари» – аксесуари до плаття, термін використовується у моді, а у залізничному транспорті *'des accessoires'* – допоміжне устаткування.

Серед інтернаціоналізмів, які зустрічаються в українській мові, є також фразеологічні та ідіоматичні вислови. Наприклад, «статус кво» – це ідіоматичний вислів «залиште все, як є» або «повернутися до вихідної точки». *'C'est la vie'* – «таке життя». *'A la guerre comme à la guerre'* – «на війні як на війні». *'Carte blanche'* – «карт бланш», що означає «необмежені повноваження».

При перекладі інтернаціональної лексики іноді бувають випадки, коли не всі літери передаються з іноземної мови в українську або навпаки. Наприклад, *'balcon', 'métro', 'moment', 'garage', 'transport'*, – ці інтернаціоналізми перекладаються українською, зберігаючи всі літери. Але такі слова, як: *'projet'* – проект, *'effet'* – ефект, *'standard'* – стандарт, *'pratique'* – практика, – в цих випадках в українській мові літера може випасти або додатися згідно з мовними нормами.

У статті вже зазначалося, що в деяких випадках значення інтернаціоналізмів у різних мовах можуть різнитися, що викликає труднощі при перекладі, і називають це явище «хибними друзями перекладача». Причини зміни значення слів в різних мовах можуть бути різними. По-перше, зміна може статися під час запозичення. Наприклад, *'direction'* – дирекція, тобто місце, де знаходиться керівництво. У французькій мові це слово означає «напрямок», «керівництво», місце, де знаходиться директор. *'Canapé'* – диван, канапе, а його омонім означає «невеликий бутерброд». В українську мову «канапе» увійшло в значенні «диван». *'Campagne'* – село, подруга. В українській мові це слово перекладається як «кампанія». По-друге, як бачимо, значення слова змінилося повністю, ця зміна сталася вже після запозичення. *'Cadre'* – рамка, оточення, план, є також омонім цього слова, який перекладається як «відповідальний робітник», «інженер», «керівник». По-третє, в українську мову увійшло значення

«відповідальний робітник», але значення цього слова розширилося, тому що його використовують як «робітник підприємства».

Отже, інтернаціональна лексика може змінювати своє значення в українській мові під час запозичення або після запозичення. Значення, яке запозичується з іншої мови, може не тільки змінюватися або приймати одне зі значень запозиченого терміну, але розширюватися або звужуватися.

Розбіжність предметно-логічного змісту деяких слів у французькій і українській мовах пояснюється відносинами, які сприяли цьому процесу. Наприклад, *'journal'* – газета, в українську мову це слово перейшло в значенні «журнал». Це явище, коли змінюється значення слова, відбувається в результаті плутанини значень під час запозичення. *'Marque'* – знак, або відбиток, який служить для визнання або відмінності чогонебудь. В українській мові найчастіше використовується це слово у значенні «поштова марка». *'Comédien'* – актор, комедіант, в українську мову ввійшло тільки значення «комедіант», яке є метафоричним та стилістично забарвленим. Використання інтернаціональної лексики, яка змінює значення в українській мові, пояснюється своєрідністю властивостей світу та враховує її семантичні зв'язки.

Для того, щоб уникнути непорозуміння при перекладі в науково-технічних текстах, зіткнувшись з випадком «хибних друзів перекладача, необхідно звертатися до контексту, який часто допомагає обійтися без помилок. Наприклад, *L'apparition des chemins de fer est due à deux inventions: premièrement, celle de machine à vapeur; ensuite, celle des chemins dits "à ornière"*. – Поява залізниць зобов'язана двом винаходам: появі парового двигуна, потім появі дороги, яка зветься «колісною». В цьому прикладі *'machine à vapeur'* перекладається українською як «паровий двигун», тоді як значення «машина» ширше і може мати ще багато значень у французькій мові. *En même temps, les voies se divisent en voies principales, sur lesquelles circulent couramment les trains; en voies de garage, qui permettent de placer le matériel de réserve sur une voie secondaire.* – В той же час, шляхи діляться на основні для швидкісних потягів; на резервні, які дозволяють поміщати резервні потяги на додатковому шляху. *'Voie de garage'* – резервний шлях; *'matériel de réserve'* – резервний потяг, де гараж перекладається як «резервний», а матеріал в цьому вислові має значення «потяг». *La Cour constitutionnelle a invalidé hier certaines dispositions de la nouvelle Constitution sud-*

africaine, qui doit entrer en vigueur à la fin de l'année en cours. – Конституційний суд визнав недійсним деякі положення нової південно-африканської Конституції, яка увійде в силу до кінця поточного року. *'Invalider'* – визнати, оголосити недійсним, в українській мові це слово перекладалося б як «інвалід»; *'disposition'* – розташування, розміщення, положення, розпорядження, - в українську мову це слово ввійшло як «диспозиція». Але контекст виявив інше значення цього слова - «положення».

Наведені приклади показують, що коли інтернаціональна лексика збігається з словами української мови, тоді вони ототожнюються і стають повними еквівалентами. Але перекладачу треба завжди пам'ятати, що інтернаціоналізми в плані змісту можуть не повністю ототожнюватися, і їх переклад в цьому випадку потребує дуже ретельної роботи.

Висновки і пропозиції. Аналіз особливостей використання і перекладу інтернаціональної лексики показав, що цей прошарок мови має свої закономірності в українській мові, і способи використання інтернаціоналізмів можуть бути дуже різними.

Інтернаціональна лексика грає важливу роль в різних жанрах літератури, особливо в науково-популярній, науково-технічній і соціально-політичній галузях.

Інтернаціоналізми можуть бути повними або частковими еквівалентами з їх оригіналами.

Запозичення з інших мов можуть бути у вигляді слів, висловів, ідіоматичних або фразеологічних словосполучень, а також префіксів та суфіксів.

Запозичена лексика може змінювати своє написання, літери або додаються або випадають. Значення слова приходить в українську мову під час запозичення або після запозичення. Значення, яке запозичується з іншої мови, може не тільки змінюватися або приймати одне зі значень запозиченого терміну, але розширюватися або звужуватися.

Розбіжність змісту слова в різних мовах пояснюється відносинами та своєрідністю властивостей світу.

Контекст має дуже важливе значення і допомагає уникнути помилки в тому випадку, коли інтернаціоналізм не ототожнюється зі змістом висловлювання.

Дослідження інтернаціональної лексики дозволили зробити висновок, що інтернаціоналізми мають багато різних характеристик, вивченню яких необхідно приділити увагу лінгвістів.

Список літератури:

1. Акуленко В. В. Ложные друзья переводчика. Москва: Дрона, 1969. 145 с.
2. Борисова Л. И. Ложные друзья переводчика: общенаучная лексика. Москва: НВИ –Тезаурус, 2002. 212 с.
3. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця: Нова книга, 2003. 107 с.
4. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Институт общего и среднего образования РАО, 2001. 224 с.
5. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу наукової і технічної літератури на українську мову. Частина І. Флоренція-Страсбург-Гранада-Київ. 1997. 317 с.
6. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Підручник. Вінниця: Нова книга, 2003. 448 с.
7. Левицкая Т. П. Теория и практика перевода с английского языка на русский. Москва: Издательство литературы на иностранных языках, 1987. 125 с.

Pustovoit N. I. THE ISSUES OF TRANSLATION INTO UKRAINIAN OF INTERNATIONAL WORDS IN FRENCH

In view of recent developments in international economic, cultural and political life, the process of communication between countries is of great importance, so improving translation skills becomes a significant issue in linguistics. French which takes a pivotal place in international communication among other languages is of interest not only in terms of studying its structure and semantics but also in getting acquainted with the peculiarities of translating modern French into Ukrainian, in particular the study of the specifics of the use and translation of international vocabulary. It should be noted that international vocabulary which, at first glance, should not cause problems in use has its own peculiarities that affect the meaning of words and produce some problems while translating. Scientists have repeatedly pointed to cases when internationalisms have become a barrier to translation, calling them false cognates. It is believed that this problem has different causes so our aim is to analyse the international vocabulary from the point of view of its appearance and development in the Ukrainian language and to study the causes of difficulties in its translation in different genre texts. Internationalisms are words that are identical in meaning and sound in several languages. Among internationalisms, words are equivalent in meaning to Ukrainian but there are also words that have different semantic nature. Therefore, we can divide these words into full and partial equivalents. It should be noted that international words and expressions appear in the Ukrainian language for various reasons, for example, unless the language has a specific name for a particular term, or for the development of synonymy, or when using this internationalism in many languages. Among other languages, the Ukrainian language uses not only words and expressions, but also prefixes and suffixes, as well as idioms and phraseological unities. A lot of borrowings can be found in scientific, technical and socio-political literature. International terms can be of common nature or belong to one or more branches of science. Context is very important for specifying the meaning of the term. Internationalisms can change their value during or after the process of borrowing.

Key words: *internationalism, borrowing, semantic field, full equivalent, faithful translation, idiom, phraseology.*